

УДК 330.65

**УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ
АВТОТРАНСПОРТНИХ ПІДПРИЄМСТВ****Нікітіна А.В.***E-mail: Nikitina12345@rambler.ru**Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Стаття розкриває сутність управління економічною безпекою автотранспортних підприємств (АТП). Ґрунтуючись на загальних засадах теорії управління і дослідивши наукові джерела, було проведено узагальнення сучасних наукових підходів до сутності економічної категорії «економічна безпека підприємства» (ЕБП). Проведені дослідження дали змогу виявити, що за сучасних динамічних умов жорсткої конкуренції впровадження нових систем управління, які б охоплювали всі сфери функціонування підприємства і допомагали вирішувати проблеми забезпечення гарного рівня економічної безпеки, є неодмінним підґрунтям для ефективного управління підприємствами, й економічною безпекою зокрема. Запропоновано удосконалений механізм управління економічною безпекою АТП, який ілюструє послідовність управлінських заходів, що направлені на ідентифікацію основних етапів функціонування системи забезпечення ЕБП. Обґрунтовано необхідність подальшого розвитку теоретичних аспектів економічної безпеки підприємств у розрізі впровадження комплексу превентивних заходів для мінімізації впливу загроз на ефективне функціонування суб'єкта господарювання.

Ключові слова: економічна безпека підприємств; загроза; механізм; управління економічною безпекою

UDC 330.65

**THE IMPROVEMENT OF ECONOMIC SECURITY MANAGEMENT
OF MOTOR TRANSPORT ENTERPRISES****Nikitina A.V.***E-mail: Nikitina12345@rambler.ru**Kharkov National Automobile and Highway University*

The article reveals the essence of the economic safety management of motor transport enterprises (MTE). Based on the general principles of management theory and research examining the sources in the field of economic safety the synthesis of modern scientific approaches of the economic category «enterprise economic safety» (EES) have been held. In modern dynamic conditions of tough competition the introduction of new management systems which are encompassing all areas of the enterprise is an essential foundation for effective enterprise management and helps to solve the problem of providing high level of economic security. An improved mechanism for managing MTE economic security which illustrates the sequence of management actions aiming to identify the main stages of the operation system of EES has been proposed. The need for further development of the

theoretical aspects of economic security companies in the context of the implementation of complex preventive measures to minimize the impact of threats to the effective functioning of the entity have been grounded.

Key words: economic safety, threat, mechanism, management of economic security

Актуальність проблеми. Сьогодні Україна знаходиться на шляху створення ефективних ринкових механізмів господарювання. За таких умов особливо гострими питаннями для вітчизняних автотранспортних підприємств (АТП) є конкурентоздатність послуг й імідж суб'єктів господарювання на світовому ринку; коригування планів за мінімальних втрат будь-якого виду ресурсів; інвестиційне забезпечення; аналіз впливу внутрішніх і зовнішніх чинників господарювання; детермінація відхилень під час виконання стратегічних, тактичних і поточних планів, програм, цілей, завдань АТП тощо. У такій ситуації підвищуються вимоги до гнучкості системи управління підприємств, і об'єктивним процесом є вдосконалення її методів на підґрунті забезпечення економічної безпеки підприємств у цілому.

Крім того, переорієнтація вітчизняних підприємств на ринкові відносини викликає потребу в дослідженні проблем господарських систем в умовах високо конкурентних ринків, створення ефективного інструментарію виробничо-господарської діяльності підприємств. За таких умов об'єктивним кроком є розробка нових методів, які б відповідали вимогам сучасному світовому економічному середовищу для забезпечення процесу ефективного й якісного управління підприємствами. Оскільки наслідком низької якості управління можуть стати і низька продуктивність, і низька ефективність виробництва, і низький рівень організації виробничого процесу, і втрата конкурентних переваг підприємства тощо. Отже, підґрунтям високої ефективності функціонування підприємства у цілому є висока ефективність управлінських рішень.

У висвітлення проблем, пов'язаних із стійкістю економічного розвитку, й економічною безпекою підприємства зокрема, вагомий внесок здійснено провідними зарубіжними і вітчизняними науковцями, серед яких М. Альберт, О.М. Бандурка, В.Є. Духов, І.А. Ігнат'єва, М.М. Мартиненко, М.Х. Мескон, К.Я. Петрова, Н.О. Подлужна, Л.І. Федулова, І.М. Червяков й інші. Незважаючи на досить широкий спектр досліджень щодо сучасних проблем і заходів із забезпечення ЕБП, всі вони, здебільшого, мають загальнонауковий, методологічний характер, тому актуальним є дослідження теоретичних основ щодо проблеми механізму управління економічної безпеки АТП.

Аналіз останніх наукових досліджень. Економічну безпеку підприємства (ЕБП) вітчизняні фахівці трактують таким чином: це стан і здатність економічної системи протистояти небезпеці руйнації її організаційної структури і статусу, а також перешкодами досягнення цілей розвитку [1, с. 17]. Деякі науковці, серед яких С. Ніколаюк, Д. Никифорчук, пов'язують економічну безпеку з категорією ризику і зазначають, що використання категорії ризику дозволяє значно підвищити ефективність управління підприємством, особливо у тому випадку, коли на зміну методам адміністративно-командного господарювання приходить система переважно ринкових взаємостосунків в економіці, коли відбувається різка децентралізація управління господарськими процесами в суспільстві [2, 3]. При цьому концепція ризику в стратегії забезпечення економічної безпеки включає два найважливіші елементи: оцінку ризику й управління ризиком. Оцінка ризику має експертний характер. Але недоліком цього підходу є той факт, що ризик-менеджмент на українських підприємствах практично не використовується, оскільки він є досить витратним, тому заходи, що передбачають процес забезпечення економічної безпеки підприємств є практично не можливим. Науковці А.В. Козаченко, В.П. Пономарева й А.Н. Ляшенко вважають, що підприємство знаходиться в зоні економічної безпеки, якщо його виробничо-господарська діяльність є прибутковою [4].

Дослідивши й узагальнивши фундаментальні праці вітчизняних і закордонних науковців, приходимо умовиводу, що підходи до розуміння категорії економічної безпеки підприємства різняться, а також відсутність єдиної універсальної думки щодо тлумачення сутності й економічного змісту зазначеного поняття обумовлює необхідність його подальшого більш детального і глибинного дослідження, яке б розкрило найсуттєвіші закономірні зв'язки і відношення в сучасних економічних реаліях, виявило всю складну, багатогранну природу, неоднозначність і проблемний характер економічної безпеки підприємства й управління останньою.

Метою роботи є узагальнення, поглиблення і розвиток теоретичних засад ЕБП.

Реалізація поставленої мети зумовила вирішення таких завдань:

– детермінація основних методичних підходів до визначення економічної безпеки підприємства;

– удосконалення управління економічної безпеки АТП.

Теоретико-методологічні засади цього дослідження охоплюють такі загальнонаукові підходи як комплексний аналіз і синтез, логічні прийоми.

Викладення основного матеріалу дослідження. За сучасних умов розбудови економіки України підприємство стикається з проблемою створення й управління системою економічної безпеки, оскільки на суб'єкт господарювання впливає велике розмаїття чинників, як позитивного, так і негативного характеру, вплив яких може істотно зменшити або у найгіршому випадку зруйнувати середовище, де існує підприємство.

Беручи за основу наукові погляди [5, 6, 7], за якими формою реального втілення управлінських впливів є система управління, що втілює в собі сукупність взаємодіючих системоутворюючих компонентів, якими є суб'єкт (керівна підсистема), об'єкт (керована підсистема) і зовнішнє середовище, у контексті даного дослідження під суб'єктом управління економічною безпекою підприємства вбачаємо апарат управління цього суб'єкта (відокремлені служби, органи управління, керівники, менеджери, спеціалісти із розподіленими між ними управлінськими функціями, повноваженнями й обов'язками, що відображено на організаційній структурі управління), під об'єктом управління – ЕБП, а також систему взаємопов'язаних елементів його економічної безпеки, які утворюють спроможність суб'єкта господарювання досягти свою місію за найбільш ефективного використання всіх наявних видів ресурсів в поточному і майбутньому періодах, за мінімально можливих втрат і часового інтервалу, які є прийнятними й економічно обґрунтованими для керівників підприємства, а як зовнішнє середовище – релевантне оточення його економічної безпеки.

Велика безліч складних і багатоаспектних завдань, з якими стикається сучасне підприємство, потребує вирішення у контексті забезпечення й управління економічною безпекою суб'єкта господарювання, при чому остання передбачає розгалуження, диверсифікацію і розширення структурних елементів, зв'язків і відношень його ресурсного простору, захищеністю їх від внутрішніх і зовнішніх загроз, дія яких може значно скоротити або зруйнувати його середовище, уповільнювати або стримувати розвиток АТП, трансформувати шлях його руху до визначеної стратегічної мети [8, 9].

За сучасних динамічних умов жорсткої конкуренції впровадження нових систем управління, які б охоплювали всі сфери функціонування підприємства і допомагали вирішувати проблеми забезпечення гарного рівня економічної безпеки, є неодмінним підґрунтям для ефективного управління підприємствами. На підґрунті виваженого аналізу

інструментарію управління приходимо умовиводу, що управління економічною безпекою підприємств за умов появи інформаційних сигналів про небезпеку зниження ефективності функціонування підприємства, недосконалості методів планування, корегування, організації виробництва, невідповідності існуючих цілей підприємства й вимог зовнішнього середовища повинно включати у себе таку дієву підсистему інформаційно-аналітичного обслуговування, яка б була направлена на підвищення якості і результативності управління за рахунок розстановки пріоритетів, тому вважаємо доцільним впровадити систему управління економічною безпекою підприємства, котра передбачає інтеграцію всіх функцій управління, забезпечує методичну й інструментальну базу для управління ЕБП, що представлено у рис. 1.

Рис. 1. Взаємозв'язок і роль системи управління економічною безпекою підприємства в управлінні підприємстві

Так, управлінський процес починається з планування, під час якого встановлюються показники результативності управління економічною безпекою підприємства за певний період, потім за результатами порівняння та аналізу інформації ідентифікується причини, потенційні наслідки і загрози відхилень між запланованими й отриманими результатами, корегуються помилки, розробляється комплекс корегуючи заходів з можливими альтернативними варіантами розвитку подій з урахуванням потенційного впливу всієї сукупності деструктивних явищ, що впливають на економічну безпеку. Слід підкреслити, що розв'язуючи завдання щодо

побудови, створення і функціонування механізму управління економічною безпекою підприємства, суб'єкт господарювання повинен враховувати свої стратегічні цілі й особливості проблем, що стосуються окремих елементів системи господарювання, напрямів й об'єктів (технологія, кадри, організація, якість продукції і послуг, формування інформаційної бази тощо), наявного потенціалу та ресурсів. При чому такий механізм необхідно створювати з урахуванням індивідуального підходу до кожного окремого підприємства.

З метою розвитку теоретичного базису управління підприємством пропонується удосконалений механізм управління економічною безпекою підприємства, який передбачає інтеграцію планування, управлінського обліку, дослідження й аналізу інформаційних потоків, перманентного моніторингу, контролю, корегування, прийняття і реалізації управлінських рішень в усіх функціональних сферах діяльності підприємства на основі розвинутої підсистеми інформаційного забезпечення в умовах швидко змінюваного середовища (рис. 2).

Підкреслимо, що головною метою управління економічною безпекою підприємства є гарантування стабільного і максимально ефективного функціонування суб'єкта господарювання тепер і високий потенціал розвитку в майбутньому. До основних функціональних цілей такого управлінського процесу відносимо забезпечення високої фінансової ефективності роботи, фінансової стійкості та незалежності підприємства; забезпечення технологічної незалежності та досягнення високої конкурентоспроможності технічного потенціалу суб'єкта господарювання; досягнення високої ефективності менеджменту, оптимальної й ефективної організаційної структури управління підприємством; досягнення високого рівня кваліфікації персоналу та його інтелектуального потенціалу; мінімізацію руйнівного впливу результатів виробничо-господарської діяльності на стан навколишнього середовища; якісна правова захищеність усіх аспектів діяльності підприємства; забезпечення захисту інформаційного поля, комерційної таємниці і досягнення необхідного рівня інформаційного забезпечення роботи всіх підрозділів підприємства; ефективну організацію безпеки персоналу підприємства, його капіталу та майна, а також комерційних інтересів.

Рис. 2. Механізм управління економічною безпекою підприємств

Фабулу управлінського аспекту економічної безпеки підприємства варто досліджувати через призму основних функцій управління, за допомогою яких є можливим взаємодія суб'єкту й об'єкту, а саме: планування, організацію, мотивацію, контроль, узгодження яких досягається через мотивацію, а їх виконання спрямовано на реалізацію головної мети і системи основних завдань процесу управління економічною безпекою підприємства, а процедуру останнього слід розглядати з позиції циклічного трьохетапного процесу. Так, на першому з основних етапів технології управління ЕБП, інформаційному, проходить процес збору, передачі, обробки, аналізу і збереження релевантної інформації, на другому, логіко-розумовому, відбувається розробка і прийняття управлінських рішень, та на завершальному, організаційному етапі здійснюється комплекс дій, які направлені на організацію виконання управлінських рішень. Таке поєднання і взаємопроникнення сутнісних сторін управління ЕБП передбачає, що функції останнього представляють собою взаємопов'язану і взаємозалежну сукупність видів робіт, які виконуються, відповідаючи на питання, що робити, а процедури – цикл управління, зазначаючи, як робити, тобто конкретні форми реалізації цих робіт, способи і прийоми, що повинні забезпечити досягнення встановлених цілей і завдань цього управлінського процесу.

Висновки. Проведене дослідження дає змогу стверджувати, що механізм управління економічною безпекою підприємства займає особливе місце в системі управління підприємством, оскільки в ринковій економіці саме воно підсилює адаптивність, конкуренто-здатність бізнесу, забезпечуючи інтеграцію економічних процесів на підприємстві та зв'язуючи разом внутрішні ресурси й зовнішнє середовище. Крім того, поєднуючи у собі цілеспрямовані систему моніторингу стану і динаміки розвитку підприємства та маючи на меті завчасне попередження небезпеки і вживання необхідних заходів захисту і протидії загрозам і успішного функціонування у майбутньому, механізм управління економічною безпекою підприємства передбачає проведення діагностики стану підприємства, що дозволяє достатньо дослідити комплекс чинників, які загрожують діяльності підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Мочерний С. В. Економічна безпека в контексті державного суверенітету України / С. В. Мочерний, О. В. Плотніков // Економіка України. – 1998. – №4. – С. 4-12.

2. Николаюк С. І. Безпека суб'єктів підприємницької діяльності / С. І. Николаюк, Д. Й. Никифорчук . – К.: КНТ, 2005. – 319 с.
3. Нікітіна А. В. Розвиток теоретичних засад економічної безпеки підприємства / А. В. Нікітіна // Сталый розвиток економіки : Всеукраїнський науково-практичний журнал. – Хмельницький: Університет економіки і підприємництва, Інститут економіки, технології і підприємництва, 2011. – С. 82-86.
4. Козаченко А. В. Экономическая безопасность предприятия: сущность и механизм обеспечения / А. В. Козаченко, В. П. Пономарев, А. Н. Ляшенко. – К.: Либра, 2003. – 279 с.
5. Фатхудинов В. Г. Производственный менеджмент / В. Г. Фатхудинов. – СПб. : Питер, 2003. – 491 с.
6. Ястремська О. М. Інвестиційна діяльність промислових підприємств: методичні та методологічні засади : [монографія; 2-ге вид.] / О. М. Ястремська– Х. : ВД «ІНЖЕК», 2004. – 488 с.
7. Шинкаренко В. Г. Управление конкурентоспособностью предприятия / В. Г. Шинкаренко, А. С. Бондаренко. – Х. : Изд-во ХНАДУ, 2003. – 186 с.
8. Основи економічної безпеки / [О. М. Бандурка, В. Є. Духов, К. Я. Петрова, І. М. Червяков]. – Харків : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2003. – 236с.
9. Левицкая Л. П. Гибкость предприятия как фактор обеспечения его экономической безопасности / Л. П. Левицкая, И. И. Дроздова // Экономика железных дорог. – 2004. – №6. – С. 55-62.